

А.В. Левенець,
к.ю.н., доцент кафедри конституційного права та правосуддя,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ФУНКЦІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ

Верховна Рада України згідно ст.75 Конституції України є єдиним органом законодавчої влади, який складається із чотирьохсот п'ятдесяти народних депутатів, що обираються на основі загальних, рівних і прямих виборів шляхом таємного голосування строком на п'ять років [1, ст. 75]. Враховуючи виборний порядок формування, а також характеристику депутата як "народного", можна зробити висновок, що Верховна Рада України є представницьким органом влади, який здійснює свої повноваження від імені та в інтересах українського народу. Теорія представницької влади сформувалась ще з давніх часів, проте й сьогодні залишається низка невирішених питань, а саме: як забезпечити максимально ефективно та повне представництво, як мають поєднуватись інтереси більшості та меншості в ході делегування своєї суверенної влади окремим представникам, яким чином та в яких межах представники мають реалізовувати передану їм владу, як мають співвідноситись імперативний та вільний депутатські мандати, форми та засоби контролю народу та виборців за своїми представниками і т.д.

Учений Шаповал В., розглядаючи сутність народного представництва, відмічає, що "народне представництво можна визначити як виборне представництво у здійсненні влади, в умовах якого політичним поручителем є народ як сукупність виборців (виборчий корпус) або як сукупність усіх громадян, а політичним повіреним – кожен із депутатів парламенту. При цьому представницький характер парламенту віддзеркалює не умовний його мандат, який начебто становить суму мандатів депутатів, а природу депутатського мандата в колегіальному вимірі" [2, с. 46].

Залежність представницького характеру парламенту від виборів та виборчої системи підкреслюється і іншими ученими, зокрема Погорілко В.Ф., Приходько Х.В. Так, вони відзначають: "за сучасних умов вибори є необхідним атрибутом життя суспільства, вони характеризують ступінь демократизму державного режиму і є основною

формою безпосереднього волевиявлення народу, реалізації народного суверенітету. Вибори забезпечують можливість альтернативного вирішення питання, хто буде управляти країною та яку політику проводитиме. За сучасних умов саме вибори стають основою будь-якої демократичної політичної системи, забезпечують представництво інтересів різних верств, груп, прошарків населення в органах державної влади. Вибори забезпечують передачу влади від одних представників народу іншим за підсумками демократичного і не сфальсифікованого народного волевиявлення шляхом таємного голосування виборців” [3, с. 40].

З наведеного видно, що вибори виступають єдиним засобом передачі влади від народу до його представників, тому від того, наскільки забезпечено рівність, прозорість, альтернативність виборів, залежить склад та структура народного представництва, і як наслідок – легітимність та законність влади взагалі. Проблема вдосконалення виборчої системи як найголовнішої передумови посилення тенденцій народного представництва усвідомлюється сьогодні багатьма фахівцями у галузі державознавства, правознавства та політології. Однією з найбільш складних проблем сучасного виборчого права визнається проблема голосування т.зв. дезорганізованої більшості, тобто людьми, які віддають свій голос, керуючись не намаганням обрати найбільш достойного кандидата, а популяристичними лозунгами, суб’єктивними вподобаннями, підкупам та іншими факторами. З цього приводу окремі фахівці відстоюють позицію не кількісного, коли вибори відбуваються за принципом “одна людина – один голос”, а т. зв. якісного представництва, від якого в свій час розвинуті країни відмовились як від недемократичного та станового. Пріоритет якісного перед кількісним показниками народного представництва можливо й має раціональне підґрунтя, проте не відповідає усталеним сьогодні уявленням щодо рівності та рівноправності громадян в їх правах та доступі до управління державними справами, а також рівної безпосередньої участі в здійсненні державної влади.

Необхідність вдосконалення виборчого законодавства для поліпшення демократичного представництва підкреслюється і в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, підготовленої експертом відділу політичних стратегій О.В. Токар-Остапенком. Зокрема в ній відзначається, що “представницькі функції Парламенту були поставлені під сумнів застосуванням на парламентських виборах 2012 р. змішаної виборчої системи. З одного боку, механізм взаємодії партій із виборцями було частково удосконалено шляхом персоніфікації виборчої системи (через запровадження мажоритарної складової

виборчої системи з голосуванням в одномандатних округах), за якою формувалася половина персонального складу Верховної Ради України. Це мало б покращити представництво (адже депутат-мажоритарник знає нагальні проблеми свого регіону, представляє його інтереси) та підвищити зацікавленість депутатів Верховної Ради у підтриманні зв'язків із своїми виборцями з метою забезпечення переобрання на новий строк у тому ж самому окрузі. З іншого боку, ще на етапі встановлення результатів виборів у одномандатних округах проявився основний недолік мажоритарної системи відносної більшості – проблема адекватного відображення волі виборців: вона не дала можливості врахувати інтереси багатьох виборців округу. За умов проведення голосування в один тур переможцями стали кандидати, які були обрані лише відотною більшістю виборців на момент голосування. Таким чином, інтереси регіону у Парламенті представляють ті кандидати, яких підтримали менше половини виборців округу” [4]. Слід відмітити, що станом на сьогодні такий різновид виборчої системи в законодавстві так і не був змінений.

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) також рекомендує Україні “передбачити зміну системи виборів до Верховної Ради, наприклад, шляхом запровадження відкритих партійних списків, у яких виборці зможуть вказувати свої уподобання щодо конкретних кандидатів, включених до партійних списків, запропонованих політичними партіями (блоками), та шляхом поділу країни на різні виборчі округи” [5].

Отже попри різноманіття видів виборчих систем в країнах світу, найбільш прийнятною в парламентсько-президентських республіках вважається пропорційна виборча система у всіх її різновидах. Натомість, існуюча нині в Україні парламентська виборча система залишається не актуальною, з огляду на її невідповідність конституційним механізмам формування парламентської коаліції, уряду, інших органів державної влади. Остання, за влучною оцінкою заступника голови Центральної виборчої комісії А. Магери, навіть у 2014 році залишається не змішаною, подібно тій, що діє нині в Німеччині, й передбачає участь у поділі парламентських мандатів за пропорційною системою навіть тих партій, що не подолали 5% виборчий бар'єр, але отримали 3 і більше мандатів по мажоритарним округам, а по суті “паралельною” [6, с. 25], такою, що механічно поєднує в собі паралельно діючі типи і види виборчих систем, котрі не взаємодіють між собою. Подібний стан речей з генезисом вітчизняного виборчого законодавства залишається предметом традиційної критики таких поважних

міжнародних інституцій як Венеціанська комісія, ПАРЄ, ОБСЄ/БДПЛ, IFES etc. [7, с. 42].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року з наст. змінами. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Шаповал В. Про сутнісні характеристики народного представництва. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2011. № 2 (21). С. 45-47.
3. Погорілко В.Ф, Приходько Х.В. Філософсько-правовий аспект представницької функції парламенту. *Вісник Запорізького державного університету*. 2003. № 1. С. 39-44.
4. Проблемні аспекти реалізації представницької функції Верховної Ради України. Аналітична записка, підготовлена експертом відділу політичних стратегій О.В. Токар-Остапенком. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1498/> (дата звернення: 25.03.2019).
5. Функціонування демократичних інституцій в Україні : Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи від 19.04.2007 р. № 1549(2007). URL URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_760 (дата звернення: 25.03.2019).
6. Мажоритарная нота. *Корреспондент*. 2014. № 32 (622). С. 25.
7. Федоренко В., Малюга А. Шляхи і напрями удосконалення законодавства про вибори народних депутатів України: теоретико-методологічні та законодавчі аспекти (частина 1). *Історико-правовий часопис*. 2014. № 1 (3). С. 39-44.